

بررسی میزان تحقق اهداف آموزشی در دروس تئوری دانشجویان پرستاری

امیر صادقی*، طیبه آرتیمانی**، مرضیه حسینیان***، ناهید محمدی****، محمدرضا مصطفایی*****
ملیحه سراج*****

دریافت: ۸۷/۱۰/۱، پذیرش: ۸۸/۹/۳

چکیده:

مقدمه و هدف: آموزش یکی از عوامل اساسی در تربیت نیروی انسانی در راستای رشد و توسعه جوامع محسوب می شود. در هر برنامه آموزشی، ارزشیابی یکی از مهمترین بخش ها به حساب می آید. بدین ترتیب که از طریق ارزشیابی می توان به قضاوت در مورد برنامه و یا آموزش پرداخت و نسبت به اجرای برنامه، اداره آموزش، و یا اصلاح و ایجاد تغییرات لازم در آن پرداخت. مطالعه حاضر به منظور بررسی میزان تحقق اهداف آموزشی در دانشجویان پرستاری نیمسال دوم ۸۵-۸۴ در دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی همدان انجام شده است.

روش کار: در این مطالعه توصیفی تحلیلی با روش نمونه گیری مبتنی بر هدف ۶۶ دانشجو از دانشجویان پرستاری (ترمهای چهارم، پنجم و ششم) در نیمسال دوم سال تحصیلی ۸۵-۸۴ انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده ها پرسشنامه بودند از طریق مصاحبه تکمیل گردید. داده ها با نرم افزار آماری *SPSS* و با استفاده از آمار توصیفی و آزمونهای آماری کای دو، تی تست و فیشر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج: نتایج بدست آمده حاکی از آن است که اهداف آموزشی دروس نظری از دیدگاه دانشجویان پرستاری (ترمهای چهارم-پنجم و ششم) بیش از ۹۰/۹٪ در حد متوسط و خوب و کمتر از ۹/۱٪ در حد ضعیف تحقق یافته است. همچنین بین میزان تحقق اهداف آموزشی دروس نظری از دیدگاه دانشجویان و نمرات پایان ترم آنها ارتباط معنی دار آماری مشاهده گردیده است. نتیجه نهایی: با توجه به نتایج پژوهش و نظر به اینکه آموزش و یادگیری دو فرآیند مستمر و پویا و وابسته به یکدیگر هستند لازم است که با تدوین ساختار منظم آموزشی و قراردادن برنامه ریزی درسی و آموزشی در هسته تفکر آموزشی مدیران و مدرسین، ارزشیابی بعنوان یک فعالیت جاری و مستمر مدنظر قرار گرفته تا با اجرای مداوم آن و استفاده از نتایج حاصله بتوان گامی در جهت طراحی و برنامه ریزی مجدد برنامه های آموزشی و درسی برداشت.

کلید واژه ها: ارزیابی / برنامه ریزی درسی / پرستاری

مقدمه:

نیروی انسانی بشمار میرود.

برنامه ریزی درسی و آموزشی نقشه علمی برای آموزش بوده و موجب پیشگیری از اتلاف وقت و به هدر رفتن سرمایه های انسانی و مادی می شود. در مجموع

رشد و توسعه هر جامعه، در کلیه ابعاد اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی متأثر از نیروی انسانی آن است. در این میان، آموزش از عوامل اساسی در تربیت

* دانشجوی دکتری پرستاری گروه پرستاری دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی همدان

** مربی گروه مامایی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی همدان (artimani@umsha.ac.ir)

*** عضو مرکز تحقیقات مراقبتهای مادر و کودک و مربی گروه پرستاری دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی همدان

**** عضو مرکز تحقیقات مراقبتهای مادر و کودک و مربی گروه پرستاری جامعه دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی همدان

***** عضو مرکز تحقیقات مراقبتهای مادر و کودک و مربی گروه پرستاری اطفال دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی همدان

***** کارشناس پرستاری

پرداخت و نسبت به اجرای برنامه، ادامه آموزش و یا اصلاح و ایجاد تغییرات لازم در آن پرداخت. به عبارت دیگر ارزشیابی عبارتیست از فرآیند تعیین میزان تغییرات در رفتارهایی که واقعاً صورت گرفته است. ارزشیابی برنامه درسی از طریق آزمون یادگیرندگان در پایان دوره صورت می‌گیرد. در این حالت گذراندن امتحان بطور رضایت بخش نشان می‌دهد که دوره آموزشی در حد لازم خوب و مناسب بوده است (۱).

ارزشیابی کاربردهای متفاوتی دارد. یکی از کاربردهای آن؛ سنجش نتیجه کوششهای آموزندگان است یعنی میزان تحقق هدفهای آموزشی از طریق برنامه‌های درسی را تعیین می‌کند. دیگر آنکه آموزندگان را در جریان نتیجه فعالیتهای آموزشی خود قرار داده و همچنین به آموزنده آگاهی می‌دهد که مراحل پیشین فعالیت آموزشی او نیاز به تجدید نظر دارد یا خیر؟ همچنین ارزشیابی بسان وسیله‌ای اصلاحی در چرخه برنامه‌های آموزشی عمل می‌کند (۷).

یکی از این وظایف ارزشیابی؛ سنجش نتیجه کوششهای آموزندگان است یعنی میزان تحقق هدفهای آموزشی از طریق برنامه‌های درسی را تعیین می‌کند. فرآیند ارزیابی باید تصویر مناسبی از پیشرفت تحصیلی هریک از دانشجویان در مقاطع زمانی گوناگون را به آموزش دهندگان ارائه دهد. با ارزیابی صحیح می‌توان دریافت که آیا مجموعه برنامه‌ها و اقدامات انجام شده باعث رسیدن به هدفهای آموزشی شده است یا خیر و نیز مشخص نمود که چه مشکلات و کاستی‌هایی در آموزش وجود دارد. در صورتیکه ارزیابی رضایت بخش نباشد به همان اندازه که ممکن است نمایانگر فعالیت کم دانشجویان باشد، امکان دارد معلول نارسائی در برنامه ریزی یا تدریس نامطلوب باشد (۸).

به این ترتیب ضروری است که معلم در جمع بندی و نتیجه گیری از چگونگی تحقق اهداف آگاه شود، اگر چه این عمل ممکن است بطور ضمنی در هنگام تدریس انجام شود، اما ضرورت دارد که معلم پس از پایان ارائه محتوا، با مقایسه آنچه که انتظار دارد دانشجویان به آن برسند و

آموزش‌های مبتنی بر برنامه ریزی و طراحی برنامه درسی، اقدامات آموزشی را با تفکر، تصمیم گیری، آینده نگری و حل مشکل، مبتنی بر اصول و روشهای علمی همراه می‌سازد، کلیه فعالیتها را در مسیر اهداف از پیش تعیین شده سوق میدهد. و نهایتاً انجام صحیح آن موجب افزایش کارآرایی و اثر بخشی آموزش خواهد شد (۱).

آموزش فرآیندی است مستمر و پویا که برای نیل به اهداف مورد نظر آن باید به عوامل و فاکتورهای زیادی توجه شود (۲،۳). امروزه ثابت شده است که آموزش موفق؛ آموزشی است که مبتنی بر خط زنجیره ای باشد. طراحی؛ اجرا؛ ارزشیابی و تاثیر متقابل آنها بر روی هم. مسلماً با استفاده از این خط زنجیره ای دیگر اختلاف میان آنچه که باید تدریس شود و آنچه که تدریس می‌شود؛ مشاهده نخواهد شد. از طرف دیگر چیزی مورد ارزشیابی قرار می‌گیرد که با طرح و پیش بینی قبلی مورد تدریس قرار گرفته است و بالاخره استفاده از نتایج ارزشیابی در بهبود و اصلاح طرحها و سرانجام بهبود امر آموزش و بالابردن کیفیت یادگیری در مراحل بعدی است (۴).

برنامه ریزی راه و روشی برای هدایت منظم فعالیتهای انسانی در جهت اهداف و مقاصد مشخص است و به تعبیر دیگر، نقشه راه برای رسیدن به مقصود و جهت گیری منطقی برای انجام فعالیتها است. بنابراین منطقاً وظیفه دانشکده‌های پرستاری شناخت موانع و تربیت پرستارانی است که بتوانند توان ارائه خدمات را بر اساس پیشرفت‌های علمی روز داشته باشند (۵).

در هر برنامه آموزشی ارزشیابی یکی از مهمترین بخشها محسوب میگردد. ارزیابی یا ارزشیابی عبارتست از فرآیند نظام دار گردآوری، تحلیل و تفسیر اطلاعات به این منظور که تعیین شود آیا هدفهای آموزشی مورد نظر تحقق یافته اند یا در حال تحقق هستند و اگر بله به چه میزانی (۶).

کسب اطلاع در مورد کیفیت برنامه و میزان موفقیت و مفید بودن آموزش مستلزم ارزشیابی است. از طریق ارزشیابی می‌توان به قضاوت در مورد برنامه و یا آموزش

بمنظور تجزیه و تحلیل اطلاعات نمرات حاصله از پرسشنامه (دیدگاه دانشجویان در زمینه تحقق اهداف) با توجه به میانگین و انحراف معیار آنها به سه دسته به شرح ذیل دسته بندی گردید.

در صورت کسب نمره به اضافه و منهای یک انحراف معیار از میانگین، تحقق اهداف متوسط و در صورت کسب نمره کمتر از یک انحراف معیار از میانگین، تحقق اهداف ضعیف و در صورت کسب نمره بیشتر از یک انحراف معیار از میانگین، تحقق اهداف از دیدگاه دانشجویان خوب در نظر گرفته شد.

همچنین بر حسب میانگین نمرات پرسشنامه و نمره امتحانی دانشجویان در درس مربوطه، نمرات به دو دسته کمتر و بیشتر از میانگین دسته بندی شده و جهت بررسی ارتباط بین آنها از آزمون مجدد کای استفاده گردید.

نتایج:

نتایج بدست آمده نشان می دهد که از دیدگاه دانشجویان پرستاری عمدتاً اهداف آموزشی در حد متوسط تحقق یافته است. (۶۲٪ دانشجویان ترم چهارم؛ ۷۳/۹٪ ترم پنجم و ۸۶/۴٪ در دانشجویان ترم ششم پرستاری) (جدول ۱).

همچنین در مورد میزان تحقق اهداف آموزشی دروس نظری که توسط گروههای آموزشی داخل دانشکده ارائه می گردد، دانشجویان ترم ۴ پرستاری معتقدند که ۲۳/۹٪ ضعیف، ۵۷/۱٪ متوسط و ۱۹٪ در حد خوب، از دیدگاه دانشجویان ترم ۵ پرستاری ۲۱/۷٪ ضعیف، ۶۵/۳٪ متوسط و ۱۳٪ در حد خوب و از نظر دانشجویان ترم ۶ پرستاری ۱۸/۲٪ ضعیف، ۶۳/۶٪ متوسط و ۱۸/۲٪ در حد خوب بوده است (جدول ۲).

در مورد میزان تحقق اهداف آموزشی دروس نظری که توسط گروههای آموزشی خارج دانشکده ارائه میگردد، از نظر دانشجویان ترم ۴، ۹/۵٪ ضعیف، ۶۶/۷٪ متوسط و ۲۳/۸٪ در حد خوب، از دیدگاه دانشجویان ترم ۵، ۲۱/۸٪ ضعیف، ۶۵/۲٪ متوسط و ۱۳٪ در حد خوب و از دیدگاه دانشجویان ترم ۶، ۹/۱٪ ضعیف، ۷۲/۷٪ متوسط و ۱۸/۲٪ در حد خوب بوده است (جدول ۳).

آنچه که عملاً به آن رسیده اند میزان یادگیری و دانش آنان و روش تدریس خود را ارزشیابی کند(۸).

در این پژوهش پژوهشگران بر آن شدند تا به بررسی میزان تحقق اهداف آموزشی دروس نظری از دیدگاه دانشجویان پرداخته و ارتباط آن را با نمرات پایان ترم دانشجویان مورد بررسی قرار دهند. با امید به آنکه نتایج تحقیق بتواند ضمن مشخص نمودن میزان تحقق اهداف و مشکلات احتمالی، بطور غیر مستقیم تاکید مضاعفی بر داشتن برنامه ریزی آموزشی صحیح و دقیق و اجرای آزمونهای مناسب در راستای اهداف آموزشی از قبل طراحی داشته باشد.

روش کار:

این پژوهش یک مطالعه توصیفی- تحلیلی بوده که در دانشجویان پرستاری شاغل به تحصیل در دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی همدان در سال ۱۳۸۵-۱۳۸۴ صورت گرفت. در این مطالعه از روش نمونه گیری مبتنی بر هدف استفاده گردید و نمونه های پژوهش شامل دانشجویان پرستاری پیوسته شاغل به تحصیل در ترم های چهارم (۲۱ نفر)، پنجم (۲۳ نفر) و ششم (۲۲ نفر) بودند.

در این پژوهش به منظور بررسی تحقق اهداف از دیدگاه دانشجویان از پرسشنامه ای خاص برای هر گروه دانشجویی (بطور مجزا) استفاده گردید که میزان تحقق اهداف در درس مربوطه مورد پرسش قرار گرفته بود. ضمن اینکه از فهرست نمرات دانشجویان هر کلاس به منظور بررسی ارتباط بین نمرات درسی و دیدگاه آنها نیز استفاده گردید. برای هر گروه از دانشجویان پرستاری در نیمسال دوم سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴ با توجه به دروس نظری که انتخاب نموده بودند و ارزش واحدی آن مساوی یا بیش از یک واحد بود (متناسب با اهداف کلی تدوین شده برای دروس) سوالاتی توسط مدرس مربوطه در قالب مقیاس پنج تایی لیکرت طراحی و در دو هفته قبل از پایان ترم در اختیار واحدهای پژوهش قرار گرفت. پس از تکمیل و استخراج اطلاعات پرسشنامه، امتیازات کسب شده با نمرات پایان ترم دانشجویان مورد مقایسه قرار گرفت.

جدول ۱: توزیع فراوانی مطلق و نسبی دیدگاه دانشجویان

در مورد تحقق اهداف آموزشی

ترم تحصیلی						
۴		۵		۶		
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	میران تحقق اهداف
۴	۱۹	۴	۱۷/۴	۲	۹/۱	ضعیف
۱۳	۶۲	۱۷	۷۳/۹	۱۹	۸۶/۴	متوسط
۴	۱۹	۲	۸/۷	۱	۴/۵	خوب
۲۱	۱۰۰	۲۳	۱۰۰	۲۲	۱۰۰	جمع کل

جدول ۲: توزیع فراوانی مطلق و نسبی دیدگاه دانشجویان در

مورد تحقق اهداف آموزشی دروس نظری گروههای آموزشی

داخل دانشکده

ترم تحصیلی						
۴		۵		۶		
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	میران تحقق اهداف
۵	۲۳/۹	۵	۲۱/۷	۴	۱۸/۲	ضعیف
۱۲	۵۷/۱	۱۵	۶۵/۳	۱۴	۶۳/۶	متوسط
۴	۱۹	۳	۱۳	۴	۱۸/۲	خوب
۲۱	۱۰۰	۲۳	۱۰۰	۲۲	۱۰۰	جمع کل

جدول ۳: توزیع فراوانی مطلق و نسبی دیدگاه دانشجویان در

مورد تحقق اهداف آموزشی دروس نظری گروههای آموزشی

خارج از دانشکده

ترم تحصیلی						
۴		۵		۶		
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	میران تحقق اهداف
۲	۹/۵	۵	۲۱/۸	۲	۹/۱	ضعیف
۱۴	۶۶/۷	۱۵	۶۵/۲	۱۶	۷۲/۷	متوسط
۵	۲۳/۸	۳	۱۳	۴	۱۸/۲	خوب
۲۱	۱۰۰	۲۳	۱۰۰	۲۲	۱۰۰	جمع کل

همچنین نتایج حاکی از آن بود که بین دیدگاه دانشجویان با تحقق اهداف آموزشی و نمره آزمون پایان ترم آنها در ترم ۴ و ۵ و ۶ ارتباط معنی داری (آزمون مجذور کای، $P < 0/001$) وجود داشت.

بحث:

در خصوص هدف اول و اهداف زیر مجموعه همانطور که نتایج نشان می دهد، اهداف آموزشی دروس نظری از دیدگاه دانشجویان پرستاری (ترمهای چهارم، پنجم و ششم) در حد متوسط تحقق یافته است. به عبارت دیگر از دیدگاه این دانشجویان بیش از ۹۰/۹٪ اهداف آموزشی در حد متوسط و خوب و کمتر از ۰/۹/۱٪ اهداف آموزشی در حد ضعیف تحقق یافته است. از نظر پژوهشگر وجود این

دیدگاه در دانشجویان می تواند به عوملی از قبیل وجود ساختار منظم آموزشی، تلاش و مساعی مدرسین به منظور ارائه آموزش مناسب و مورد نیاز فراگیران و همچنین بهره گیری از رسانه های آموزشی متناسب با موضوع درس مرتبط باشد.

طراحی منظم آموزشی، برقراری ارتباط بین موضوعات جدید درسی با تجارب فراگیران و توجه به نیازهای آنها می تواند آموزش دهنده را در آموزش هرچه بهتر و تحقق آنچه که برای آن تلاش می کند یاری نماید(۹).

در خصوص اهداف آموزشی دروس نظری که توسط گروههای آموزشی داخل دانشکده ارائه گردیده نتایج نشان می دهد که آنها در حد متوسط تحقق یافته است. به عبارت دیگر از دیدگاه این دانشجویان بیش از ۰/۸۱/۸ درصد اهداف آموزشی دروس نظری که توسط گروههای آموزشی داخل دانشکده ارائه گردیده است در حد متوسط و خوب و کمتر از ۰/۱۸/۲٪ اهداف آموزشی در حد ضعیف تحقق یافته است. با اینکه این میزان تحقق می تواند موجبات رضایت ارائه کنندگان و متولیان آموزش را برآورده نماید، لیکن باید اذغان داشت که مدیران آموزشی (در سطوح مختلف) و ارائه کنندگان دروس (مدرسین) باید با سعه صدر، اهتمام بیشتری به خرج دهند تا میزان عدم تحقق اهداف و یا ضعیف در تحقق اهداف به پایین ترین حد ممکن کاهش یابد.

در خصوص میزان تحقق اهداف آموزشی دروس نظری که توسط گروههای آموزشی خارج دانشکده ارائه گردیده است. نیز نتایج نشان داده است که آنها نیز در حد متوسط تحقق یافته اند. به عبارت دیگر از دیدگاه این دانشجویان بیش از ۹۰/۴٪ اهداف آموزشی دروس نظری که توسط گروههای آموزشی خارج از دانشکده ارائه گردیده است. در حد متوسط و خوب و کمتر از ۰/۹/۱٪ اهداف آموزشی در حد ضعیف تحقق یافته است.

پژوهش فوق شکلی از ارزشیابی محسوب می گردد. که از نتایج آن می توان در جهت ادامه، اصلاح و یا ایجاد تغییرات مورد نظر استفاده نمود. میرزاییگی (۱۳۸۰) بیان می دارد: از طریق ارزشیابی می توان به قضاوت در مورد

سرکار خانم سجادی که در امر جمع آوری اطلاعات و تنظیم آن مساعدت نمودند و کلیه دانشجویانی که در اجرای پژوهش همکاری نمودند تقدیم می دارد.

منابع:

1. Mirzabaghi A. [Course & lesson plan formal educational and personal training]. Tehran: Yastaron Publication, 2008: 8-15. (Persian)
2. Eemizofski EJ. [Educational systems planning: decision making in course plan and planning Lesson plan]. Translated by H. Fardanesh. Tehran: Semaf Publication, 2000:10-14. (Persian)
3. Mohammadi B, Valizadeh S, Dizagi S. [The effect of education on knowledge & Attitude and practice of Nursing & Midwifery Lectures]. Iranian Journal of Medical Education, Medical university of Semnan. 2003: 60-6. (Persian)
4. Asadi AA. [Learning process and principle of Patiamt education]. Tehran: Boshra Publication, 1999:8-12. (Persian)
5. Hendricks Thomas JM, Crosby DM, Mooney DC. Education in critical care nursing : a new beginning intensive. Crit Care Nurse 1998; 11(2): 93-99.
6. Brodshaw PL. Teaching and assessing in clinical nursing practice. Practice Hall Int 1989: 41-53.
7. Abbas Zadegan SM. [The basic concept & principles in course plan]. Tehran: Shoreh Publication, 1997. (Persian)
8. Azizi F. Medical education. Challenges & Visions. Journal of Medical Faculty Shaheed Beheshti 1995;19 (3-4): 1 (Persian).
9. Shabani H. Educational training skills. Tehran: Semat Publication, 2008: 114.(Persian)

برنامه و یا آموزش پرداخت و نسبت به اجرای برنامه، ادامه آموزش و یا اصلاح و ایجاد تغییرات لازم در آن اقدام نمود و بواسطه اجرای پژوهشهایی از این دست می توان به میزان تحقق اهداف و برنامه های آموزشی پی برد. در خصوص تایید این فرضیه که " بین میزان تحقق اهداف آموزشی دروس نظری از دیدگاه دانشجویان و نمرات پایان ترم آنها ارتباط وجود دارد " یافته های پژوهش نشان داد که بین دو متغیر فوق ارتباط معنی دار آماری وجود دارد.

نتیجه نهایی:

در پایان با توجه به نتایج پژوهش و نظر به اینکه آموزش و یادگیری دو فرآیند مستمر، پویا و وابسته به یکدیگر هستند پیشنهاد میگردد، موضوع ارزشیابی تحقق اهداف آموزشی نه به عنوان موضوع یک پژوهش که به عنوان یک وظیفه خطیر و مهم مورد توجه متولیان امر آموزش در مراکز مختلف آموزشی قرار می گیرد.

سپاسگزاری:

پژوهشگران مراتب تقدیر و تشکر خود را از معاونت محترم پژوهشی، معاونت محترم آموزشی، اعضای محترم شورای پژوهشی دانشگاه و کمیته پژوهش در آموزش، مسئولین و کارکنان اداره آموزش دانشکده و همچنین